

Årgång 15, nummer 1, 2019

KAPET

Karlstads universitets Pedagogiska Tidskrift årgång 15, nummer 1, 2019

Karlstads universitets Pedagogiska Tidskrift handlar om pågående forskning inom Pedagogik, Pedagogiskt arbete, Didaktik och Specialpedagogik,

Redaktionellt

Forskning och

Ursäkta, jag ska bara pudra näsan! – Om individers ackommodation av språkliga uttryck och grad av medvetenhet i samband med toalettbesök

Anna Tindefjord Norlander

Ämneslärarstudent, Karlstads universitet, examen 2019

anna.tindefjord-norlander@arvika.com

Abstract

Den här artikeln beskriver en språksociologisk undersökning med fokus på hur individer anpassar sitt språkliga uttryck i samband med toalettbesök i privat, offentligt och högtidligt sammanhang, samt deras grad av medvetenhet och normanpassning i känsliga sammanhang. Detta har gjorts genom en enkätstudie där totalt 362 respondenter svarat på både öppna och slutna frågor, vilket har gett både kvantitativa och kvalitativa data.

Kunskap om individers situationsanpassning i olika sammanhang kan ge individerna i en interaktion redskap och förståelse för andras beteenden. Skapas sådan förförståelse underlättas kommunikationen, vilket kan öka samförståelsen och solidariteten mellan individerna. I ett vidare perspektiv kan kunskap om situationer och beteenden bidra till att skapa en bättre förståelse för andras beteenden och att kunna hantera dessa på ett bra sätt. Detta kan bidra till att skapa en bättre förståelse för andras beteenden och att kunna hantera dessa på ett bra sätt.

Enkäten producerades i Google Formulär och skickades ut via sociala medier och mejl och inbringade totalt 362 svar. Enkäten delades i de offentliga Facebook-grupperna *Mangskog* (613 medlemmar) och *Edanemotionärerna* (123 medlemmar), vilka båda två är lokala Arvikagrupper med blandad socioekonomisk-, köns- och åldersspridning, samt i den slutna Facebookgruppen *Svensklärarna*, bestående av 14 497 medlemmar vilka är aktiva eller pensionerade lärare eller lärarstudenter¹.

Valet av metod gjordes för att nå ett stort antal respondenter och därmed inkassera en stor mängd data under en kort tidsperiod. För att öka chanserna till genuina svar började enkäten med uppvärmande bakgrundsfrågor, innan de känsliga frågorna tog vid. Av enkätens fyra bakgrundsfrågor med slutna svarsalternativ användes parametrarna kön, ålder och högsta utbildningsnivå i undersökningen. Svaren om hur respondenterna

utforskas en individs ackommodation av hens kommunikation, hens motivation att anpassa sig samt vad anpassningen får för konsekvenser (ibid). CAT-metodens fyra grundprinciper för ackommoderande kommunikation är historiskt samband, accepterande, förväntningar samt konvergent, divergent och neutral ackommodation, varav konvergent och divergent ackommodation är aktuell för den här undersökningen (Giles & Ogay 2007; Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016).

Individer kan använda kommunikation för att påvisa sina attityder mot varandra, varför kommunikationen kan ses som en mätstock på graden av samhörighet mellan dem (Giles & Ogay 2007). De kommunikationsstrategier som individen antar för att ackommodera till sammanhangen kan göras genom konvergens (överensstämmande) eller divergens (särskiljande) (ibid). Genom val av kommunikationsstrategi agerar individen konvergent eller divergent i förhållande till mottagaren, varpå hens attityd mot mottagaren signaleras (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016; Giles & Ogay 2007). Konvergent kommunikation kan yttras som återanvändning (spegling av ord eller fraser som andra gruppmedlemmar använder) där empati visas genom gemensamma beröringspunkter, vilket ökar solidaritetsnivån mellan individerna och därmed förbättrar chansen till acceptans av gruppen (Einarsson 2009; Nordberg 2016). Divergent kommunikation medför exempelvis en ökad mängd dialektala ord eller jargong från en viss typ av sociolekt för att öka avståndet mellan individerna och därmed befästa sin egen identitet (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016). En lyckad konvergent ackommodation medför att individen uppfattas som mer intelligent, attraktiv och kompetent samt ökar solidariteten i gruppen (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016). Divergent kommunikation kan tvärt emot uppfattas som kränkande, ovänlig eller fientlig, vilket medför att individen tillförs lägre status och ges minskad solidaritet från gruppen (ibid).

Nilssons (2011; 2015) tidigare forskning visade att individer anpassar sig till varandra i interaktionen, där både språk och uttryck används och återanvänds av den andra parten för att visa empati genom gemensamma beröringspunkter, deltagande i konversationen såväl som solidaritet till samtalspartnern. Även i en studie av Håkansson och Norrby (2017:235) bekräftades att anpassning görs efter individ i interaktionen, där också återupprepning av hälsningsfras förekom. Anpassningen kan därutöver göras efter förväntad stereotyp snarare än efter sammanhang eller spegling av gruppens individer, där exempelvis yngre individer tenderade överanpassa språket efter äldre genom att vara övertydliga (Håkansson & Norrby 2017; Nilsson 2015). Även sammanhanget har betydelse för hur individen uttrycker sig (Håkansson & Norrby 2017; Nilsson 2011). Vidare kan uttryckssättet växla i samma samtal, med syfte att bygga en samtalsstruktur som en spegling av och svar på motpartnerns nyss sagda replik, vilket underlättar samtalets innehåll och riktning (Nilsson 2011).

Informellt och formellt sammanhang

De olika sammanhangen kan förstås ur informellt och formellt språkperspektiv. *Informellt* perspektiv innebär ett tryggt sammanhang medan *formellt* perspektiv innebär ett mer otrött, ovant sammanhang för språkbrukaren (Andersson 1985). En informell språkstil utmärks av personligt språk med konkret betydelse med en lägre, vardaglig och mer talspråklig stilnivå, medan en formell språkstil karakteriseras av ett distanserat språk

Ju fler språkgemenskaper en språkbrukare ingår i, desto större språklig variation, vilket innebär att hen har större förmåga att kommunicera med andra individer uppåt, nedåt och i sidled i de sociala hierarkierna (Einarsson 2009). En individ bör "kunna uttrycka sig på olika sätt i olika språkgemenskaper och i olika situationer." (Einarsson 2009:211), där de vedertagna normerna kan skilja sig från sammanhang till sammanhang.

Tidigare forskning visar att högre utbildning har positiv effekt på förmågan att förstå och värderar olika problem och situationer (Harring, Lundholm & Torbjörnsson 2017). Dessutom kan socialiseringsprocessen i själva utbildningen medföra förändrade attityder och ändrade normer (ibid.). Med andra ord kan själva utbildningssituationen leda till att individen utökar de sammanhang i vilka hen rör sig i socialt, och ingår således

verbala i en homogen grupp (ibid.). Vidare visas individens identitet och roll i maktförhållandet genom hur hen uttrycker sig, vilket bidrar till att upprätthålla det strukturella maktförhållandet, med andra ord befäster kvinnor sin undergivna roll och män sin överlägsna roll genom hur de uttrycker sig (ibid.). Annan forskning uppger att stereotypa roller skapar förväntningar hos individerna i en interaktion, där tolkning och återskapande av en individs beteende ställs mot förväntade normer, vilket påverkar grad av ackommodation (Håkansson & Norrby 2017; Nilsson 2015).

Det postmoderna samhällets påverkan

Språkvetenskap om kön har sedan 1970-talet blivit ett av de stora språkvetenskapliga områdena, och har ofta fokuserats ur ett feministiskt perspektiv med syfte att förbättra kvinnors position i ett patriarkaliskt samhälle (Edlund, Ersson & Milles 2007; Wojahn 2015). De sociala förändringarna i det postmoderna samhället har bidragit till en förskjutning gällande språkstil, där öppen kommunikation, ett typiskt kvinnligt attribut med kvaliteter att skapa och bibehålla relationer, ges företräde

Figur 1 Fördelning av nycklar från de öppna frågorna om uttryck i privat offentligt samt högtidligt sammanhang i antal

mer på hur jag uttrycker mig eftersom jag upplever att vi uttrycker oss olika i både privata och mer offentliga sammanhang/.

Analys ackommodation och informella samt formella sammanhang
Korrelationen mellan de olika sammanhangen tyder på att respondenterna anpassar

ord i privat sammanhang, exempelvis /Jag går på *drethuset*/ (kvinna) respektive /ska *jämt gå å pesse*/ (man), vilket inte syns i de övriga sammanhangen. Även detta stärker att män i lika hög grad som kvinnor anpassar sitt språkliga uttryck efter sammanhang.

Resultat och analys medvetenhet

Resultat medvetenhet utifrån sammanhang

I figur 3 sammanställs medvetenheten från de tre sammanhangen. Det syns en tydlig ökning av medvetenhet från det privata sammanhanget (heldragen kurva) till de båda andra sammanhangen. När det gäller det privata sammanhanget är kurvan relativt plan (*inte alls* 31%, *ganska medvetet* 28% och *ganska omedvetet* 24%), vilket innebär att respondenterna tenderar att göra olika. De offentliga (prickad kurva) och högtidliga (streckad kurva) sammanhangen har en tydlig förskjutning mot *ganska medveten* (offentligt 45%, högtidligt 47%) eller *mycket* (offentligt 31% och högtidligt 37%), vilket påvisar en större medvetenhet om hur en uppför sig i finare sammanhang. Dem emellan syns även en ökning av medvetenheten mot det högtidliga sammanhanget.

Figur 3 Jämförelse medvetenhet i privat, offentligt & högtidligt sammanhang i procent.

Analys medvetenhet

Precis som i de öppna svaren belägger empirin från medvetenhet teorin om informellt och formellt språk, där informellt språk talas i privat sammanhang och formellt språk talas i offentligt och högtidligt sammanhang. Informella sammanhang är rutinmässiga med mindre ansträngning, medan formella sammanhang är mer ovana, varpå individen behöver anpassa språkuttrycket mer (Andersson 1985). Med andra ord kräver offentligt och högtidligt sammanhang större ansträngning av respondenten, vilket speglas i svaren om medvetenhet. Från empirin hämtas exempel: /Jag tror att jag pratar oftast, utan att tänka på att det ska låta genomtänkt och bra – är alldeles för pratglad för det. Men med personer som jag inte är trygga med, som jag inte känner så bra –

Figur 4 Jämförelse medvetenhet kvinna och man i privat, offentligt och högtidligt sammanhang i procent.

Analys medvetenhet och könsaspekt

Könsaspekten vad gäller medvetenhet åskådliggör att män i lika hög grad som kvinnor

sig i verkliga

språkundervisning i exempelvis svenska, engelska och moderna språk, för att öka elevernas erfarenhet. Kunskapen kan även överföras till andra personliga angelägenheter än just toalettbesök, såsom rädsla och skam, som elevens talängslan, eller en skuldbelagd situation, som att eleven inte förberett sig tillräckligt inför ett prov.

Reliabilitet, validitet

I fråga om parametrarna könsaspekt, högsta utbildningsnivå och ålder åskådliggör empirin även där små skillnader vad gäller anpassning och medvetenhet, vilket främst kopplas till teorin om det postmoderna samhällets jämställdhetsutveckling och en förskjutning mot en mer öppen kommunikation.

Litteraturförteckning

Andersson, L-G. (1985). *Fult språk. Svordomar, dialekter och annat ont*. Stockholm: Carlssons bokförlag AB.

Cassirer, P. (2015). *Stilistiken*. 6:e uppl. Ödåkra: Retorikförlaget.

Dragojevic, M., Gasiorek, J. & Giles, H. (2016). Accommodative Strategies as Core of the Theory. i: Giles, H. *Communication Accommodation Theory. Negotiating Personal Relationships and Social Identities Across Contexts* (red.). Cambridge: Cambridge University Press.

Edlund, A-C., Erson, E. & Milles, K. (2007). *Språk och kön*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Edwards, J. (2009). *Language and Identity. An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Einarsson, J. (2009). *Språksociologi*. 2. uppl., Lund: Studentlitteratur AB.

Engblom, C. (2004). *Samtal, identiteter och positionering: ungdomars interaktion i en mångkulturell miljö*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet. Tillgänglig på internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-122>

Giles, H. & Ogay, T. (2007). Communication Accommodation Theory. i: Whaley, B. B. & Samter, W. (red.), *Explaining communication: Contemporary theories and exemplars*. (s. 293–310). Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Giles, H. & Powesland, P.F. (1975). *Speech Style and Social Evaluation*. University of Bristol: Academic Press Inc. Ltd.

Harring, N., Lundholm, C. & Torbjörnsson, T. (2017). Högre utbildning och miljöattityder. i: Andersson, U., Ohlsson, J., Oscarsson, H. & Oskarson, M. (red.) *Larmar och gör sig till*. (s. 505–514). Göteborg: SOM-institutet. Tillgänglig på internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-150502>

Håkansson, J. & Norrby, C. (2017). Hej hej hemskt mycket hej 2.0. i: Sköldbberg, E., Andréasson, M., Adamsson Eryd, H., Lindahl, F., Lindström, S., Prentice, J. & Sandberg, M. (red.) *Svenskans beskrivning 35: Förhandlingar vid trettiofemte sammankomsten Göteborg 11–13 maj 2016* T.8 (ö4.8161) -1.52950

- Uppsala universitet, 2003. Tillgänglig på internet: <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:163003>
- Språkriktighetsboken. (2016 [2005]). 2. uppl., Malmö: Svenska språknämnden och Nationalencyklopedin AB.
- Wojahn, D. (2015). *Språkaktivism*.